

Mutluluk Bir *Energeia* mı Yoksa Bir *Entelekheia* mı?

Özet

Aristoteles Nikomakhos'a Etik adlı yapıtında mutluluğun nedirini “tam erdeme uygun bir ruh etkinliği” (EN, 1098a 17) olarak belirlemektedir. Bu yazı Platon kavramlarını da -rastlantısal olarak değil tercih ile birlikte- hesaba katarak Aristoteles'in onu anladığı tarzda mutluluğu, etkinliği (*energeia*), etkinliğin tamamlanmadan (*entelekheia*) farkını ve “insan”ın tamamlanması ile mutluluğun ilişkisini araştırmaktadır. Aristoteles'in mutluluğa ilişkin tanımı gelişigüzel, el yordamı ile belirlenmiş değildir, aksine bu tanım onun insanın amacını içinde taşıyarak varolması ile insanın mutluluğunun bir-arada olduğuna ilişkin savının zorunlulukla temellendirilebilmesi için bilerek, isteyerek ve tercih ile ortaya koyulmuştur.

Bu yazıda *praxis*'in *poiesis*'den *telos*'u bakımdan farkı, insanın asıl anlamda ve önde gelen insan olarak varolabilmesinin hangi etkinliklerle ve ancak nasıl mümkün olabileceği ve bunun mutluluk ile ilişkisi, insanın bir *politikon zoon* olmasının ne demeye geldiği, Platon'un belirlediği ve Aristoteles'in de onu kullandığı bir yöntem olarak *dialektike*'nin ne olduğu ve nasıl yürütüldüğü, Platon'da adaletin “kişi”nin mutlu olması ile ilişkisi ile *philosophos*'un tamamlanmasını olanaklı kılabilecek etkinlik olan *theorein* etraflıca ele alınmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Politika, etik, *energeia*, *entelekheia*, *eudaimonia*.

“Her *tekhne*, her *methodos* ve benzer biçimde her *praksis* ve her *prohairesis*’in bir iyiyi amaçladığı düşünülür” (Aristoteles 2007: 1094a) iyi olduğu düşünülen, kendisine belli bir biçimde iyi olmaklık yüklenen bir şeyi. *Praksis*’ler çok belli tarzda düşünülmesi gereken *energeia*’lardır: bunların orada son buldukları “son” (*telos*) yine kendileridir. Bunun ne demeye geldiği, bir başka *energeia* tarzı olan *poiesis*, *praksis*’in yanına tutulduktaki daha açık kılınabilir. *Poiesis* (yapma, yaratma) etkinliğinin kendisi bu etkinliğin kendisinin yüzü suyu hürmetine olup bitmez; heykeltraşın, kunduracının, çanak-çömlek ustasının amacı salt yontmak, kesmek, şekil vermek değildir, *tekhmites*’in kendisini bir tarzda ne ise o kılan etkinliği ile ortaya çıkarmayı amaçladığı şey bu yontma, kesme, şekil verme etkinliklerini sonralayan, bu etkinlikleri peşi sıra izleyen bir *telos*’tur; etkinliklerin kendilerinden “ayrı bazı eserlerdir” (Aristoteles 2007: 1094a 5).

Her tek *praksis*’in *telos*’unun kendisi olması ya da farklı sanat, zanaat, bilim ve bilgi alanlarında farklı farklı *telos*’ların (sonların) olması bunların *telos*’larını da kapsayan bir başka alanın, *telos*’u bütün öteki alanlarla karşılaştırıldığında “*teleion*” (tam) olan, bütün öteki etkinliklerin onun baktığı şeyin yüzü suyu hürmetine yapılabildiği bir alanın var olduğunu söylemeye engel değil. Bu bilgi alanı insana ilişkin öteki etkinliklerin onların içinde yürütüldüğü alanları söz gelimi eğitim, poietika, yasa yapma, retorik, ekonomi, tıp, askerlik ile “tek tek kişilerin nelerden kaçınması ve nelerin peşi sıra gitmesi gerektiğini belirleyen” (Aristoteles 2007: 1094b 7) **etik** alanını içinde barındırır.

Sözü edilen alanların aradığı farklı iyilerin etkinliklerin kendileri olmaları ya da bu iyilerin “etkinliklerden ayrı kimi amaçlar olmaları” (Aristoteles 2007: 1094a 17) bütün bu iyilerin kendisi tam olan bir başka amaç uğruna arandığını söylememize de engel değil. İnsanca, ona özgü ve ona ait olan bu etkinliklerin her birinin kendine özgü *telos*’larının yanında bu *telos*’ların her birinin bir başka şey, bir başka iyi uğruna istenildiğini; dahası topluca ve tepeden bakıldığında insan etkinliklerinin hepsinin kendisi bir başka şey için istenilmeyecek bir iyiden ötürü gerçekleştirildiğini söylemek zorunlu gözüküyor.

Yukarıda sayılan bu alt-alanları içinde barındıran, yalnızca neliğini değil nasıl gerçekleşebileceğini de araştırdığı¹ nesnesi “mutluluk”² olan alan (*tekhne*) ‘politike’dir. Araştırmanın “politik” bir araştırma olmasının ne demeye geldiği işte bu belirli akıl yürütme ile kavranabilir.

Kendine yeter bir *koinonia*³ olan ve içinde kimi başka *koinonia*’ları da barındıran *polis*’e yine *polis*’in içinde işleyerek sahip olan insanın *politikon zoon* olması onun için *polis*’in, içinde varolmaklığını asıl anlamda tamamlayabileceği biricik yer

¹ Bütün öteki alt-alanlarda amaçların nasıl gerçekleştirilebileceği araştırılıyor, “nedir”i araştırılmıyor. Sözgelimi tıp *telos*’u olan sağlığın, askerlik utkunun nasıl gerçekleştirilebileceğine bakıyor. İnsana özgü bu etkinlikleri içlerinde barındıran bu alanlara tepeden bakıldığında bütün bu alanlar arasında *telos*’unun hem nedir’ine hem de nasıl gerçekleşebileceğine bakan dahası öteki alanlardaki *telos*’ların ve öteki alanların kendilerinin de nedirine bakan, öteki alanların tamamının sınırlarını çizen yalnızca *politike tekhnē*’dir.

² *eudaimonia*

³ Aristoteles, *Politika* 1. Kitap.

olmasını imler. Çünkü insan “arada sırada gelişigüzel bir erkek ya da dişiyle çiftleşen sonra da kendi ininde yalnız yaşayan” (Aristoteles 1999: 1242a 23) bir *zoon* değildir, o hem *oikonomikon* tam da kendisine özgü (*idion*) olan şeyleri *bir* başkası ile ortak (koinon) kılan (Aristoteles 2007: 1162a 23) bir canlıdır hem de varolmaklığını ancak kendi *eidos*'una iye olan ve *polis* içerisinde kimi etkinliklerde bulunan; kendi varolmaklıklarını işleyen öteki canlılar ile birlikte tamamlayabilen bir *politikon zoon*'dur.

Bütün bunlar değerlendirildikte Aristoteles'in bu politika araştırmasının içinde (Nikomakhos'a Etik 8. ve 9. kitaplar) bulunan “dostluk” tartışmasının zorunlu yeri ve önemi de açık kılınmakta.

Politika denilen araştırma alanının sınırlarını, *methodos*'unu belirlemek bu alana özgü olan *hypkeimenon*'a; *pragma*'ya göre konuşmayı gerektirir. Bu *hypokeimenon* allta durmakla “eğitim görmüş kişi” (Aristoteles 2007: 1094b 23) ye [bir şeyi] işaret eder: “ilkeleri olduğundan başka türlü de olabilecek olan şeyler”e ilişkin bir araştırmanın ortasında durmaktayız ve bu araştırma alanında kullanacağımız, Platon'un da önceden işaret ettiği belirli bir *methodos* ile karşılaşabileceğimiz *synperasma*'dan (sonuç önermeleri) yalnızca belirli ölçüde kesinlik beklenebilir. Bu pekçoklarının benzer tarzda yanılığa düştükleri gibi politika alanında araştırılan ve soru konusu edilen şeylerin sözelimi Aristoteles'e göre bir *praxis*'in ona uygun olması gerektiği “güzel olan”ın (*to kalon*) ya da çok anlamda söylenen “adil olan”ın, kendileri hakkında sağlam *bir şey* söylemenin olanaklı olmadığını; farklı çağlarda, onyıllarda; farklı kasabalarda, köylerde ve şehirlerde farklı budunlar tarafından bu budunların kendi “*nomos*”larına ve “*ethos*”larına göre karar verilebilecek şeyler olduklarını asla imlemez. Politika araştırmasının onunla birlikte yürütüleceği *methodos*, *dialektike*'dir ve bu yöntem *dikaio*s kotarıldıkta ortaya koyulacak sonuç önermelerini “çürütmek” yine *dialektike* sınırları içerisinde felsefece gerçekleştirilebilecek bir etkinliktir; bir sofistin yersiz kuruntusu değil, bir felsefecinin apaçık kutlu tesadüfüdür.

Bir politika araştırmasında “[b]ilinenlerden yola çıkmak gerekir” (Aristoteles 2007: 1095b 2). Bu bilinenler pekçoklarının, “sürü”nün ya da bilge, ünlü kişilerin kanılarıdır (*endoksa*) (Aristoteles 2007: 1094b 31). Pek çoklarının ve sürünün kanılarını değerlendirmeye değer bulmadaki sebep böyle bir değerlendirmenin geçerlikteki *ethos*'u yani sürünün sürü olmağını sarsabileceğidir. Bu kanılar kendi yüzü suyu hürmetine, kendi değerinden ötürü değerlendirilmeye layık görülecek kanılar değillerdir⁴ ve çoklukla birer *pseudēs doksa*'dırlar. Fakat bu kanıları değerlendirmek ve bununla birlikte bu kanıların onlarla işgörülemez ve tutmaz olduklarını, *politikon zoon* olan insanın olanaklarını işletmesine ilişkin pek çok açmaz yarattıklarını göstermek, diyesim onları “çürütmek” bir “paradigma”nın değişmesine yol açabilir. Geçerlikte olan kanılardan en yaygın olanların böylece değiştirilmesi *polis*'in *politeia*'sını değiştirebilir; daha adil kılabilir. Öte yandan pekçoklarının kanılarını ele almak ile kastedilen herkesin her kanısını ele almak asla değildir. Böyle bir işe girişmek bir yasa koyucunun tek tek durumların tümüne ilişkin yasa yapmağa girişmesine benzer; araştırmanın sağlıklı yürütülmesini ve bir sonuca ulaşmasını engeller.

⁴ Bkz. Thrasymakhos'un “adalet güçlünün işine gelendir” yollu savı [Platon, *Politeia* 338c].

Bilge kişilerin kanıları ise *orthos* olan diyesim ele alınmaya, değerlendirmeye degecek “makul” kanılardır, bu kanılar kendi yüzü suyu hürmetine değerlendirilir ve değerlidir, dahası bu kanıları edinecek şekilde yetiştirilmiş kimseler için onun içinde ilkeleri sınavacakları bir politika araştırmasını yürütmek zor bir iş olmaz. “Böyle biri zaten [*praktikos nous*’un yakaladığı; *telos* olan] *arkhelere* sahiptir ya da onları kolayca edinebilir” (Aristoteles 2007: 1095b 8).

Böylece, bir politika araştırmasında yukarıda açıklandığı tarzda düşünülen “bilinenler” *dialektike* ile yani enine-boyuna, etraflıca, baştanbaşa kotarılacak ve *logos*’unu da yanından hiç eksik etmeyecek (*dia-legesthai*) bir temellendirme ile değerlendirilir. Bu değerlendirme sonucunda ilkin, aranan şeyin ne olduğu değil de ne olmadığı keşfedilir ve bu bir *arkhe*’dir, diyesim araştırma alanının artık iş görülebilecek kadar temiz ve sağlıklı olduğunu imleyen başlangıç noktasıdır. Bir politika araştırmasına girişen kişi *bu* başlangıç noktasında “ne değildir”in yanbaşında durur. “Nedir”i, *eidos*’u, *to ti en einai*’i bulmazdan önce geçmenin zorunlu olduğu bu durak, içinde “nedir”e götüreceği kimi sağlıklı ilkelerin de bulunabileceği biricik yerdir. Bu ilkeler “ne değildir”i onun aracılığıyla elde ettiğimiz “temizlik” aşamasında karşımıza çıkar ve “nedir”e gitmede bize yardımcı olurlar. Bu aşamadan sonra yapılacak olan iş yine *logos*’lu bir iştir, içinde *aisthesis* barındırmayan bir iştir. Bunun ne demeye geldiği ve *aisthesis*’in bir dialektik araştırması içindeki yeri ise başka bir tartışmanın konusudur.

Eidos (“nelik”, “nedir”), *to ti en einai*, diyesim her hangi bir şeyin olmak bakımından ne olduğu işte bu türden bir araştırmanın sonucunda sağlam ve *dikaios* elde edilebilir. Bu tarzda yürütülecek bir araştırma ile elde edilecek sonuç önermelerinin (*synperasma*) “kesinliği”, sağlamlığı konusunda daha önce söylediklerimize ek olarak şunlar da söylenebilir: nasıl kendisinden beklenebilecek kesinliğin en yüksek olduğu alanda iş gören “bir matematikçinin olası şeyler söylediğini” kabul etmiyor ve “bir söylev ustasından kanıtlar göstermesini” (Aristoteles 2007: 1094a 27) istemiyorsak (nitekim *rhetorike* denilen alanda tanıtlamalar ile değil *enthymema*’lar ile iş görülür, bu da şu demeye gelir: retorikçi temellendirerek değil kişinin gönlüne hitap edecek ve onu çecek türden konuşmalar yaparak onu ikna eder) bir dialektikçinin araştırması sonucu elde ettiği sonuç önermelerinden de sözgelimi matematik alanındaki eş bir kesinlik bekleyemeyiz. Bu kesinlik bekleyememenin ne demeye geldiği ve etik alanında geçerli araştırma ilkesinin “relativizm” olduğu yollu görüşün açmazı konusunda yukarıda söylenenler yeterli.

Aşağıda “mutluluk” üzerine söylenenler yöntemi *dialektike* olan politika araştırmasının ürünüdür:

Mutluluk bir etkinlik (*energeia*) mi (etkinliğin kendisi mi) yoksa kimi etkinliklerin peşi sıra oluşacak bir durum mu? Tek tek kişiler kimi etkinliklerin kendilerini mutlu ‘kıldığını’ söylüyorlar. Bunu söylerken işlemeye çalıştıkları şey acaba etkinliklerin kendilerini mutluluk olarak gördükleri mi?

Aristoteles’in *Nikomakhos’a Etik* adlı yapıtına baktığımızda onun mutluluğu şöyle tanımladığını görüyoruz: “mutluluk bir ruh etkinliğidir” (1098a 17).

Şunları sormak gerekli gözüküyor:

Mutluluk bir etkinlik mi yoksa bir etkinliği peşi sıra izleyen bir durum mu? Mutluluk bir *energeia* olabilir mi?

Aristoteles mutluluğun “başka bir şey için değil de yalnızca kendisinden ötürü ve kendisi için istenilecek bir şey” olduğunu savlamada haklı gözüküyor. Fakat mutluluk=etkinlik demek ne demeye gelir ve mutluluk acaba belli bir etkinlik midir yoksa bir etkinlik ile, onun aracılığıyla ortaya çıkacak bir şey midir?

Açmaz şu: insanlar kimi etkinlikleri mutlu olmak için yapıyorlar. Acaba o etkinlikleri yaparken mi yoksa yaptıktan sonra mı mutluluk oluşuyor? Belki de önceleme ve sonralama olarak bu zamansallığın tartışma açısından hiçbir önemi yok. Çünkü “acaba o etkinlikler sırasında mı mutlu oluyorlar” yoksa “etkinlikleri tamamladıktan sonra mı mutlu oluyorlar” (ya da mutlu olmaya devam ediyorlar) sorularına verilecek yanıtlar şunu değiştirmiyor: mutluluk o etkinlikler olmadan oluşacak bir şey değil.

Yeniden soralım:

Kimileri “koşmak” mutluluktur diyor, kimileri “dağa tırmanmak” mutluluktur diyor. Ama acaba söylemeye çalıştıkları şey bu etkinliklerin kendilerinin kendi başına mutluluk olduğu mu yoksa etkinliklerin tek bir kişi açısından adına mutluluk denilen bir durumu yarattığı sanısı mı?

İnsanlar kimileyin bir şeyi yapınca “mutlu oldum” diyorlar ve farklı insanlar farklı şeyleri yaptıklarında mutlu oluyor gibi gözüküyorlar. Bu etkinliklerin kendilerinin tek tek kişilerde asıl anlamda mutluluk yaratıp yaratmaması tartışma açısından ilineksel, çünkü burada bakılan şey etkinliğin kendisinin mi yoksa etkinliği peşi sıra izleyen şeyin mi mutluluk olduğu.

O halde kimi etkinlikler beni mutlu ediyorsa, mutluluk bu etkinliklerin KENDİLERİ değil de, bu etkinlikleri peşi sıra izleyen bir şey olabilir.

Biz bizdeki bize özgü kimi *dynamis*’leri etkinliğe dökmedikçe mutlu olamıyoruz, o *dynamis*’ler hali hazırda öylece durdukça mutluluk gerçekleşmiyor. Dolayısıyla mutluluk bir *dynamis* de değil.

Mutluluğun etkinliklerin (*energeiai*) kendileri de olamayacağı gösterildi. O halde geriye mutluluğun bir *entelekheia* olması kalıyor.

Mutluluğun kendisi yalnızca kendisi için, kendisinden ötürü istenilebilecek ve bir başka şey için istenilemeyecek bir şey. Aristoteles burada haklı fakat şunu gözden kaçırır gibi yapıyor⁵:

Mutluluğun yalnızca kendisinden ötürü istenilebilecek ve bir başka şey için istenilmeyecek bir şey olması mutluluğu yaratan etkinliğin de böyle olmasını zorunlu kılmaz.

⁵ Aristoteles’in bunu basitçe “gözden kaçırdığını” söylemek, böyle bir şeyi ona yüklemek, Aristoteles’le “tuz tüketen” (Bkz. EN 8. Kitap) okuyucu için oldukça zor.

Yine şu konularda Aristoteles son derece haklı:

1. Mutluluk “haz” değil.
2. Mutluluk “sağlık” değil ama sağlık olmadan mutluluk olamıyor (bu, “insan”ın varolabilmesi için en temelde *threptike psykhe*’nin işleminin zorunluluğuna benzer).
3. Mutluluk “onur” (*time*: onur, mevki, şan şöret) de değil. Onurların mutlulukla ilgisinin olmadığı onurların bize bağlı olmamasından son derece açık. (Bkz. EN, 1095b 24)

Aristoteles E.N.’nin başında yaşam biçimlerinden⁶ söz ederken *telos*’u bir *energeia* olan yalnızca bir tek yaşam biçiminden söz ediyor. Sözünü ettiği yaşam biçimleri: Haz Yaşamı (bu yaşamın amacı (*telos*’u) ‘haz’, hazzın kendisi bir başka şey için yani mutluluk için istenilecek bir şey dolayısıyla mutluluğun kendisi değil. Fakat hazzın kendisi bir etkinlik (*energeia*) değil, haz belirli etkinlikler sonucunda oluşabilecek bir şey), Siyaset Yaşamı (bu yaşamın amacı *time* (onur, mevki, şan, şöret). Onurlar da eylem insanların (*oi praktikoi*) kimi etkinlikleri sonucunda elde edilebilecek şeylerdir ama kendileri birer *energeia* değildir.) ve *Theoria* Yaşamı (bu yaşamın *telos*’u (sonu) Aristoteles’e göre mutluluk, fakat şuna dikkat etmeli: mutluluk zaten çok belirli bir etkinlik (bir ruh etkinliği), bu yaşamdaki etkinliğin kendisi *theoria*, dolayısıyla *theorein*=mutluluk, yani etkinliğin kendisi zaten mutluluk oluyor. *Telos* ile *energeia* yalnızca bu yaşam biçiminde örtüşüyor. O halde buna göre mutluluk bir etkinliğin peşi sıra oluşabilecek bir şey ya da bir durum değil. Fakat *Nikomakhos’a Etik*’in tamamında baktığımızda mutluluk *theorein*’in de zorunlu olarak içinde bulunduğu kimi etkinlikler ile, bu etkinlikler aracılığıyla elde edilecek bir şey gibi gözüküyor.).

Baştan ele alalım: mutluluk kişinin kendi *dynamis*’ini etkinliğe taşıması. Mutluluk bir etkinlik (*energeia*) değil, herkes için geçerli olabilecek “son derece belirli” etkinlikler bütünü değil. Mutluluk kişideki en parlak/en yetkin *dynamis*’lerin *energeia*⁷ haline dönüştürülmesi.

Platon’a göre de her tek kişinin kendisini gerçekleştirebilmesi, kendine özgü o yapıyı etkinliğe taşıyabilmesi mutluluktur. Kişileri ne olacak iseler ondan alıkoyacak bir “mutluluk”, sözgelimi çanak çömlek ustasının işini yaşamı kılamaması; çanak çömlek yapacak zamana bir sebepten ötürü iye olmaması, başka işler ile meşgul olması -ki Platon’un yönetim biçimi aristokrasi olan *kallipolis*’inde bu çanak çömlek ustası “erdemli”dir, yani işini o iş, (“her tek kişinin ona doğru doğası gereği gitmiş olduğu, onun için öteki işlerden boş zaman yaratacağı, onda yaşam boyu çalışacağı ve onu güzel kotarmak için kritik anların kaçmasına izin vermeyeceği iş”) (Platon, *Politeia*, 374c) nasıl yapılması gerekiyorsa öyle yapar, belli türden *episteme* sahibidir (*Protagoras* 319a-c, *Menon* 89c): o belli kabın yapımında tam da ne kadar kil kullanılması

⁶ Haz Yaşamı, Siyaset Yaşamı, *Theoria* Yaşamı ile varolmaklığı Haz Yaşamına bağlı ilineksel yaşam: Ticaret Yaşamı.

⁷ Burada *energeia* ile *entelekheia*’in örtüşür anlamı düşünülmeli. Mutluluk “bir ruh etkinliği”dir derken Aristoteles *energeia*’nın *entelekheia* ile örtüşmez anlamını alıyor.

gerektiğini, kilin hangi sıcaklıkta pişirilmesi, ne kadar süre ile pişirilmesi gerektiğini ve pişirildikten sonra ne kadar bekletilmesi gerektiğini *bilir-*, *polis*'in içerisindeki adaleti bozar (*Politeia* 420c- 421c). Her tek kişi kendi işini idame ettirmekle ne ise o olur. Nitekim herkes doğası gereği bir başka şeye yetilidir ve herkesin doğası ile orantılı biçimde kendisini etkinliğe taşınmasını sağlamak da yine bu *politeia*'nın eğitiminin işidir. Her tek kişinin kendi *physis*'ine göre tamamlanmasını sağlayacak bu eğitim ise zor ile değil oyun ile olur. (*Politeia*, 537a)

Aristoteles şunda da son derece haklı: insanın, asıl anlamda insan olabilmesi yani *philosophos* olabilmesi için Aristoteles'in saydığı *dynamis*'lerin tamamını (sözgelimi: *ankhinoia*, *nous*, *synesis*, *euboulia*, *sophia*, *phronesis*) işletebilmesi lazım.

Aristoteles'in mutluluk tanımı pek az kişinin altına düşebileceği bir tanım. Bu tanıma ilişkin şu sorular dile getirilebilir: mutluluğun insana en özgü olan etkinlikle birlikte gitmesi niçin zorunlu olsun? *Theorein* insana ve yalnızca ona özgü olan bir etkinliktir ve *anthropos he anthropos* ya da *philosophos* yani insanı asıl anlamda insan yapacak bütün *dynamis*'lere sahip ve bu *dynamis*'leri işleten kişi) ancak bu belli etkinlik ile tamamlanabilir. Aristoteles burada da haklı ama bunun her tek kişinin mutluluğu ile zorunlu bağlantısını çıkartabilmek oldukça güç gözüküyor.

Theoria yapabilenin *theoria* yapması ama *theoria* yapamayıp da flüt çalabilenin flüt çalması hem de erdemli tarzda çalması da mutluluk. Aristoteles yalnızca *anthropos he anthropos*'un mutluluğunu anlatıyor, Platon *Politeia* adlı yapıtında *anthropos*'unkini. Mutluluğun kendisi yalnızca kendisinden ötürü istenilecek bir şey ama en yüksek, önde gelen etkinlikle diyesim *theoria* etkinliği ile mutlu olan tek varolan: *anthropos he anthropos* (*philosophos*). Aristoteles yalnızca *philosophos*'a özgü olanı arıyor diyesim insan olarak insana (*anthropos he anthropos*). Eğer onu bulur ve gerçekleştirirse, etkinliğe dökerse *anthropos he anthropos* (*philosophos*) mutlu olabilir. *Theoria* yapmaya, felsefe etkinliğe katılmaya yetili olmayan kişinin mutluluğu ise ona özgü bir mutluluk. Söz gelimi *teknatzein* etkinliğine katılanlar için de bu, parçaya göre "ruh" etkinliğinin gerçekleştirilmesi mutluluk yaratır.

O halde mutluluğun bir etkinlik (*energeia*) olmadığı açık, mutluluk bir etkinliğin peşi sıra ortaya çıkabilecek bir şey hem de yalnızca bir tek, belirli etkinlik ile değil, her tek kişinin farklı belirli etkinlikleri ile.

Mutluluğu herkesin kendine özgü *dynamis*'ini etkinliğe dökmesi olarak belirledikte herkesin kendine özgü *dynamis*'ini keşfedecek şeyin Platon'un da söylediği gibi eğitim (*paideia*) olduğunu yineleyelim. Bu eğitimin nasıl kotarılması gerektiğinin yanıtı kabaca yukarıda verildi.

Ethika Nikomakheia herhangi bir insanın değil *philosophos* olmak olanağına iye kişinin nasıl mutlu olabileceğini, tamamlanabileceğini açıklıyor. Aristoteles niçin mutluluğu yalnızca *philosophos* olmak olanağına iye kişi için ve *anthropos*'un en yüksek olanağının etkinliğe taşınması diye düşünüyor?

Dikkatlice bakıldığında şu görülüyor: aslında Aristoteles'in kendisinin anlattığına bakıldığında mutluluk kimi etkinlikler sonucu ortaya çıkabilecek bir şey. O etkinliklerin hangi etkinlikler olduğu da son derece belirli. Ama o tanımı şu şekilde veriyor: "mutluluk bir ruh etkinliğidir, hem de tam erdeme göre". Çünkü mutluluğun

tanımını bu şekilde vermezse, yani mutluluk = bir etkinlik demezse, yalnızca kendisinden ötürü istenilen ve başka bir şey için istenilmeyen diye belirlediği *theoria* etkinliğini mutluluğun zorunlu ve yeter koşulu olarak alamayacak. Dolayısıyla Aristoteles *philosophos* olanağına iye kişinin nasıl mutlu olabileceğini anlatıyor ama bunu sanki her tek insanın nasıl mutlu olabileceğini anlatır gibi yapıyor. Nitekim insanın işini sorarken aslında *philosophos*'un işini soruyor ve bütün yapıt boyunca da onun etkinliklerine bakıyor.

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, şunlar söylenebilir: mutluluğun ne olduğunu araştıran kişi Platon'a, *philosophos* olanağına iye kişinin ancak nasıl mutlu olabileceğini araştıran kişi ise Aristoteles'e bakmalı. Her ikisinin tamamlanmasında ortak olan etkinlikleri keşfedebilmek için ise hem Platon'a hem Aristoteles'e (ama daha çok da Aristoteles'e) gelişli gidişli bakmalı. Aristoteles'e göre *philosophos*'un ancak ve ancak nasıl mutlu olabileceği ise başka bir yazının konusu olsun.

O halde mutluluk, Platon'un da onu işaret ettiği gibi her tek kişide bulunan bütün *dynamis*'lerin erdemli tarzda etkinliğe dökülmesidir. İnsanın iye olduğu *dynamis*'lerin içinde sözelimi *tekhnatzein*'i de saymak zorunlu görünüyor. *Tekhnatzein dynamis*'ine sahip kişi için mutluluk bu olanak etkinliğe taşınmadan oluşabilecek bir şey değil. Her tek kişinin mutluluğu biricik tarzda kurulacak bir şeydir, her tek kişi biricik tarzda tamamlanır çünkü her tek kişinin *dynamis*'leri de ona özgü ve biriciktir.

Dahası *theorein* Aristoteles'in onu belirlediği tarzda tam ve kendine yeter bir etkinlik olmasına rağmen yalnızca kendisi için istenebilecek ve başka bir şey için istenemeyecek bir etkinlik değildir. *Theoria* da hem kendisinden ötürü istenilebilecek hem de bir başka şey için istenilebilecek bir etkinliktir. *Theorein* etkinliğine katılmadan edemeyen *philosophos*'un tamamlanması göz önünde bulundurulduğunda, onun mutluluğu bakımından bu etkinliğin yeri önde gelir.

O halde mutluluk bir *energeia* değil, bir *entelekheia* yani her tek kişinin kendi *dynamis*leri bakımından amacını içinde taşıyarak varolmasıdır.

Mutluluğun ne olduğunu konusunda yukarıda söylenenler gidişli gelişli tarzda kotarılacak bir Platon - Aristoteles incelemesinin sonucunda ortaya çıkabilir. Elbette şunu da unutmamak gerek: “[a]na çizgileri iyi çizilmiş şeyleri işleyip ayrıntılarını düzenlemek herkesin yapabileceği bir iş gibi görünüyor; zaman böylelerini bulur ya da onlara iyi bir yardımcı olur.” (EN, 1198a 21)

Happiness: An *Energeia* or an *Entelekheia*?

Abstract

Aristotle, in his *Nicomachean Ethics* determines the what it is for happiness to be as “a being-at-work of the soul that is in accord with complete virtue” (N.E., 1098a 17). This paper –taking Platonic concepts into account not incidentally but deliberately with choice- intends to investigate happiness, being-at-work (*energeia*), the difference between being –at-work and being-at-work-staying-itself (*entelekheia*), the relation between the completion of a human being and happiness as Aristotle understands them. The definition Aristotle gives regarding happiness is by no means haphazardly put forward, quite the contrary this definition is determined “knowingly, willingly and with choice” as Aristotle would put it, in order for him to be able to give an account for his argument concerning the togetherness of the completion of a human being and his/her happiness.

This paper discusses the difference between *praxis* and *poiesis* with regard to their *tele*, how and with which activities it is possible for a human being to be human in the proper sense and the relation this has with happiness, what it means for the human being to be a *politikon zoon*, what *dialektike* is and how it is proceeded as one method determined by Plato and also used by Aristotle, the relation between justice and the being-at-work-staying-itself of a person according to Plato and *theorein* as one being-at-work that might make it possible for the *philosophos* to establish itself.

The paper lastly argues and concludes that although *theorein* is an all-important being-at-work (*energeia*) for the *anthropos* he *anthropos* and for his/her completion and therefore necessitous for the happiness of one particular form of *anthropos* which is called *philosophos*, it cannot be asserted that for each and every person happiness cannot be achieved if that person is not involved in that activity called *theorein*.

Keywords

Politics, ethics, *energeia*, *entelekheia*, happiness, *eudaimonia*.

KAYNAKLAR

ARİSTOTELES (2007) Nikomakhos'a Etik, çev. Saffet Babür, 3. Baskı, Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

ARİSTOTELES (1999) Eudemos'a Etik, çev. Saffet Babür, 1. Baskı, Ankara: Dost Yayınevi

ARISTOTELIS (1894) Ethica Nicomachea, Oxford: Oxford University Press.

ARISTOTLE (2002) Nicomachean Ethics, çev. Joe Sachs, 1.st edition, Newburyport MA: Focus Publishing.

PLATO (1992) Republic, Çev. G. M. A. Grube, Indianapolis: Hackett Publishing Company.

PLATO (2007) Republic, Çev. Joe Sachs, Newburyport, MA: Focus Philosophical Library.

PLATON (1995) Platonis Opera, TOMVS IV Tetralogiam 8 Continens, Oxford University Press.